

Opinia

o rozprawie doktorskiej pana mgra Viacheslava Cherneva

Oceniana tu praca nosi tytuł „Funkcje syntaktyczne form czasownikowych w baszkirskich tekstach literackich (na podstawie powieści Mostaya Kärima)”. I tytuł ten jest adekwatny do treści. Autor – mgr Viacheslav Chernev – porusza wprawdzie czasem różne tematy, lecz koncentruje się na funkcji, jaką w dziełach wspomnianego pisarza pełnią formy werbalne.

Składnia baszkirska – w tym sposób użycia form czasownika – jest w Baszkortostanie przedmiotem żywych dyskusji, lecz w Polsce stanowi temat nieznaną. Więcej nawet: sam język baszkirski nie zajmował dotąd polskich badaczy. Zresztą poświęcona mu literatura zachodnia też nie jest nazbyt obfita. Wziąwszy to wszystko pod uwagę należy stwierdzić, że oceniana tu praca jest interesującą nowością.

Rozprawę „Funkcje syntaktyczne form czasownikowych...” czyta się dobrze. Jest napisana ładną polszczyzną i zawiera mało błędów – co warto podkreślić, bowiem autor nie tylko nie jest etnicznym Polakiem, lecz nadto ma problemy ze wzrokiem. Jeszcze bardziej godne uznania jest to, że swojej pracy nadał kształt bardzo przejrzysty. Nie licząc „Wstępu”, „Zakończenia”, „Bibliografii” i różnych „Aneksów” znajdujemy w niej trzy główne części.

Część A, „Morfologia czasownika baszkirskiego w świetle aktualnych poglądów”, daje możliwość zapoznać się z historią problemu. Autor omawia w niej poglądy czterech badaczy: N.K. Dmitrijewa, N. Poppego, A.A. Jułdaszewa i M.W. Zajnullina, którym, chyba słusznie, przydaje największe znaczenie. Jednak nie waha się te poglądy oceniać krytycznie. Nasuwające się mu przy tym uwagi wyzyskuje w drugiej (B) części pracy dla przedstawienia własnej wizji systemu form werbalnych w baszkirskim.

Jak wynika z Części B, autor wyodrębnia w zasadzie te same formy, co inni badacze, lecz niektóre z nich inaczej definiuje albo nazywa. Proponuje też ich nową klasyfikację. Między innymi, mówiąc o tworzących je sufiksach, osobno wymienia sufiksy proste, i osobno złożone, co czyni cały system bardziej przejrzystym.

Trzecia część pracy, Część C, jest najdłuższa i z pewnością najważniejsza. Jej tytuł brzmi „Funkcje syntaktyczne poszczególnych form czasownikowych w utworach Mostaya Kärima”. Autor wraca w niej do wyodrębnionych wcześniej form by pokazać jak one funkcjonują w języku. Swe wywody popiera licznymi cytatami. Każdy cytat przytacza zarówno w oryginale (w transkrypcji) jak w tłumaczeniu, wyróżniając wytłuszczonym drukiem omawianą formę. Trzeba zauważyć, że tłumaczenie wyrwanych kontekstu zdań

stwarza czasem problemy. Tam gdzie pojawia się trudny do przetłumaczenia idiom, albo trzeba wyjaśnić „egzotyczne” realia, autor ucieka się do przypisów.

W „Zakończeniu” autor podsumowuje swe badania w sposób następujący: „[...] można dojść do wniosku, iż nie wszystkie formy czasownikowe są używane w tekstach M. Kärima równie często (czy też mogą pełnić wszystkie podstawowe funkcje w zdaniu). Jediną funkcją syntaktyczną, w której mogą występować wszystkie formy czasownika baszkirskiego, jest funkcja orzeczenia. Jeśli chodzi o częstotliwość użycia form, niektóre z nich (verba finita, participium perfecti) są używane regularnie w różnorodnych kontekstach, inne zaś służą tylko do tego, by „odesłać” czytelnika do innego tekstu (np. konstrukcja *äyttermäk bulğan* wskazuje na to, iż cały tekst, w którym została ona użyta, pochodzi z bajki), bądź wskazać na konkretny styl, charakterystyczny dla tego czy innego protagonisty, jego wiek, epokę, w której ma miejsce działanie itp.”

Nieco dalej padają jeszcze uwagi: „problem [...] wymaga dodatkowych badań”, „ciekawe byłoby [...] porównanie języka Mostaya Kärima [...] z językiem innych [...] autorów”) itp. Pan V. Chernev ma zatem wrażenie, że mógłby zrobić więcej, jednak pewne jest, że postawione sobie zadanie wykonał. I to chyba z nawiązką. Jego praca nie tylko wyczerpująco przedstawia wskazany w tytule problem, ale daje też ogólne pojęcie o języku baszkirskim. A miejscami wykracza nawet poza kwestie językowe. Mając za adresata słabo zorientowanego w realiach baszkirskich Polaka musi siłą rzeczy zawierać szereg wiadomości historycznych i innych. Większość z nich jest zawarta we „Wstępie” i „Aneksach” (w tych ostatnich - zarys dziejów literatury baszkirskiej i życiorys M. Kärima).

Reasumując można rzec, że pan Viacheslav Chernev porusza ważny problem i naświetla go w sposób kompetentny i jasny. Jeśli jeszcze dodać, że jego praca zawiera obfitą bibliografię i blisko pięćset przypisów, wypadnie ją ocenić wysoko. Oczywiście, trafiają się w niej też pewne błędy (literówki itp.). Niemniej jednak można uznać, że spełnia stawiane takim pracom wymogi.

